

Siyasi denge ve yenilik

1 Kaybedilen kent geri dönerse

Bir öğrenci, “Osmanlı Devleti’nin 18. yüzyıldaki her antlaşması yeni toprak kaybıyla sonuçlanmıştır.” diyor. İki antlaşmaya ait kartlar bu genellemeyi sınamak için kullanılacaktır.

1718 Pasarofça sonrasında Belgrad Avusturya	1739 Belgrad Antlaşması sonrasında Belgrad Osmanlı
---	--

Kartlar yalnız Belgrad’ı izler; diğer bölgelerin tamamını göstermez.

Hangi değerlendirme, genellemeyi çürütürken kartların kapsamını aşmaz?

- A) 1739’da Belgrad geri alındığı için 18. yüzyıldaki bütün kayıplar giderilmiştir.
- B) 1718’de Belgrad kaybedildiği için bütün antlaşmalar aynı sonucu vermiştir.
- C) 1739’daki değişim, her antlaşmada kayıp olduğu iddiasına karşı örnektir.
- D) İki kart farklı yıllara ait olduğu için birbiriyle karşılaştırılmaz.
- E) Belgrad geri alındığından Osmanlı’nın bütün sorunları sona ermiştir.

2 Yenilik bir başlangıç mıdır?

Bir sergi panosu, Lale Devri’ni yalnız saray eğlenceleriyle açıklayan yorumun karşısına basım faaliyetlerini koyuyor. Panodaki bilgiler özetlenmiştir; kitapların okunma yaygınlığına ait sayı verilmemiştir.

I. Osmanlı ülkesinde Müteferrika’dan önce de gayrimüslim toplulukların matbaaları vardı.	II. Müteferrika ve Said Efendi’nin 1727 girişi, Müslümanların Türkçe eser basımı açısından önemlidir.	III. Matbaa kurulması ile kitapların bütün topluma ulaşması aynı süreç değildir.
---	--	---

Hangi pano başlığı üç kartla birlikte tutarlıdır?

- A) 1727: Osmanlı topraklarında ilk kez herhangi bir dilde kitap basıldı.
- B) Lale Devri: Basım yeniliği gerçekleşti ve herkes aynı anda okur oldu.
- C) Önceki matbaalar bulunduğu için 1727 girişimi hiçbir yenilik taşımadı.
- D) Saray eğlenceleri, basım alanındaki bütün gelişmelerin tek nedeniydi.
- E) Basımda yeni bir aşama: önceki birikim üzerinde, yaygınlığı ayrıca araştırılacak bir girişim.

3. Antlaşmadan uygulamaya

Bir sergi için 18. yüzyıl diplomasisini açıklayan kurmaca belge kartları hazırlanıyor: K, iki devletin imzaladığı sınır düzenlemesidir. L, bir yıl sonra aynı sınırdaki görevlerin, bazı işaretlerin henüz yerleştirilmediğini bildiren raporudur. Kartlar gerçek belge alıntısı değildir.

İki kartı birlikte kullanan en uygun sergi yorumu hangisidir?

- A) L daha geç olduğu için K'daki anlaşmanın hiç yapılmadığını gösterir.
- B) K hukuki düzenlemeyi, L ise uygulamanın ayrıca izlenmesi gerektiğini gösterir.
- C) K imzalandığı için L'deki sorunun yalnız harita çiziminden kaynaklandığını kesindir.
- D) L'deki gecikme, iki devletin bütün maddelerden vazgeçtiğini gösterir.
- E) K ile L farklı belge türleri olduğundan aynı süreçte kullanılamaz.

4. Elçinin raporundan yerel karara

Lale Devri'ndeki dış temasları düşünmek için kurmaca bir çalışma yapılır. Bir elçi, gördüğü şehirde su yapılarının düzenli bakımını anlatır. İstanbul'daki kurul ise yerel su kaynakları, işçi becerileri ve bütçeyi incelemiden aynı düzeni kuramayacağını belirtir.

Bu süreç hangi yorumla en iyi açıklanır?

- A) Dışarıdan alınan fikir, yerel inceleme yapılırca yabancı niteliğini tamamen kaybeder.
- B) Bir uygulamayı gözlemlemek, o uygulamanın aynı sonuçla aktarılmasına yeterlidir.
- C) Kurulun bütçe incelemesi, dış teması reddettiğini gösterir.
- D) Dış gözlem bir seçenek sunar; uyarılama için yerel koşulların değerlendirilmesi gerekir.
- E) İşçi becerisi araştırıldığı için su kaynaklarının incelenmesine gerek kalmaz.

5. Deprem sonrası iki farklı kayıt

1755 Lizbon ve 1766 İstanbul depremlerini karşılaştıran araştırmada iki soru vardır: I, kamusal yapıların onarımı nasıl örgütlendi? II, geçici barınma gündelik yaşamı nasıl etkiledi? Araştırmacı elindeki kaynakları işlevlerine göre kullanacaktır.

Hangi kaynak çifti, I ve II'yi sırasıyla araştırmaya daha doğrudan uygundur?

- A) I: onarım emirleri ve harcama defterleri; II: barınma başvuruları ve hane anlatıları.
- B) I: yalnız depremi betimleyen resimler; II: yalnız onarım için alınan taşların listesi.
- C) I: evlerin oda sayıları; II: devletin diğer kentlerle yaptığı antlaşmalar.
- D) I: geçici barınma başvuruları; II: yalnız kamu binalarının cephe çizimleri.
- E) I: yıllar sonra yazılmış tek bir hikâye; II: iki kentin yalnız kuruluş tarihleri.

6. Kronoloji ile sebep aynı mı?

Panoda dört tarih vardır: Karlofça 1699, Pasarofça 1718, Belgrad 1739, Küçük Kaynarca 1774. Öğrenci, son antlaşmanın kendisinden önceki üç antlaşmanın bütün maddelerini zorunlu olarak kaldırdığını ileri sürer.

Bu iddiayı sınamak için tarihlere ek olarak hangi işlem önceliklidir?

- A) Antlaşma adlarını alfabetik sıralamak ve en son adı belirlemek.
- B) Aradaki yıl sayılarını toplamak ve toplamı devletin ömrüyle karşılaştırmak.
- C) Son tarihin daha büyük olduğunu ikinci bir takvimden doğrulamak.
- D) Dört belgenin yazı türünü aynı biçime getirip uzunluklarını karşılaştırmak.
- E) Tarafları ve aynı konuyu düzenleyen maddeleri karşılaştırıp yürürlük ilişkisini araştırmak.

7. Basımın darboğazı

Lale Devri'ndeki basım faaliyetleri için hazırlanmış kurmaca bir modelde haftada 80 cilt basılabilir, 50 cilt bağlanabilir ve 70 cilt dağıtılabılır. Bir kitap ancak bu üç aşamadan sonra okura ulaşır. Her aşama aynı ciltleri işler; başlangıçta hazır stok yoktur.

İlk hafta tamamlanan kitap sayısını artırmak için öncelikle hangi aşamaya kaynak ayrılmalı; neden?

- A) Basıma; çünkü en yüksek kapasiteyi daha da artırmak bütün süreci hızlandırır.
- B) Dağıtıma; çünkü okura en yakın aşama her zaman en büyük engeldir.
- C) Ciltlemeye; çünkü 50 ciltlik kapasite diğer iki aşamanın altında kalır.
- D) Basıma ve dağıtıma; çünkü cilt sayısı bu iki kapasitenin toplamıdır.
- E) Üç aşamaya eşit; çünkü kapasiteleri farklı olsa da aynı artış zorunludur.

8. Aynı başlık altında farklı zarar

Lizbon ve İstanbul depremlerini karşılaştırmak için hazırlanmış kurmaca veri örneğinde A kaydı, yalnız onarım isteyen kamu binalarını; B kaydı, yardım başvurusu yapan bütün haneleri sayar. Bir öğrenci iki kayıttaki toplamı doğrudan karşılaştırarak hangi şehirde etkinin daha büyük olduğunu ilan eder.

Karşılaştırmayı düzeltmek için en uygun yaklaşım hangisidir?

- A) Her toplamı kendi kayıt türü içinde açıklamak ve ortak bir etki göstergesi için eş kapsamlı ek veri aramak.
- B) Kamu binası sayısını hane sayısından çıkararak net etkiyi hesaplamak.
- C) Daha eski deprem kaydını iki kat ağırlıklandırarak toplamı eşitlemek.
- D) İki başlıkta da deprem geçtiği için bütün sayımları aynı birim kabul etmek.
- E) Daha ayrıntılı yazılmış olan kaydın toplamını her iki şehir için kullanmak.

9.

Yenilik kime ulaşıyor?

Bir Lale Devri sergisi için kurmaca kent modeli hazırlanır. Merkezde yeni bir kütüphane açılmıştır. Uzak mahalledekiler ulaşım süresi, gündüz çalışanlar ise açılış saatleri nedeniyle az yararlanır. Bir tasarımın her iki engeli de azaltması istenir.

Hangi öneri iki grubu da doğrudan gözetir?

- A) Merkez binanın cephesini yenilemek ve gündüz masalarını çoğaltmak.
- B) Katalogdaki eser adlarını büyütmek ve merkeze yeni bir tabela koymak.
- C) Uzak mahalle için tanıtım yapmak, saatleri aynı tutmak.
- D) Kütüphaneyi daha büyük bir merkez binaya taşımak, erişim düzenini korumak.
- E) Uzak mahallede ödünç noktası kurmak ve uygun akşam saatleri eklemek.

10.

Askerî ve diplomatik iki hedef

18. yüzyıl siyaseti için kurmaca bir karar modeli: Hedef, mevcut sınırdaki güvenliği korurken yeni sefer giderini artırmamaktır. K planı sınır birliklerini korur, ek sefer açar. L planı sınır birliklerini azaltır, gideri düşürür. M planı sınır birliklerini korur, denetlenen bir diplomatik uzlaşmayla ek seferi erteler. Modelde başka sonuç öngörülmemiştir.

Verilen iki hedefle birlikte uyumlu plan hangisidir?

- A) K; sınır birlikleri korunur ve yeni sefer her zaman tasarruf sağlar.
- B) L; giderin azalması sınır güvenliği koşulunun yerine geçer.
- C) K ve L; her plan hedeflerden birini karşıladığı için birlikte yeterlidir.
- D) M; mevcut güvenlik gücü korunurken ek sefer gideri açılmaz.
- E) Üçü de; diplomasi ile askerî güç modelde birbirinden bağımsızdır.

11.

Kaynakları görevlere eşleştir

Deprem sonrası kent yaşamını araştırmak için üç kurmaca kaynak kümesi vardır: K, onarım malzemelerinin fiyat kayıtları; L, geçici barınma başvuruları; M, onarım işlerini yürüten görevlilerin yazışmaları. Sorular: 1, ailelerin konut ihtiyacı; 2, yönetimin iş bölümü; 3, onarımın ekonomik yükü.

K, L ve M'yi en doğrudan ilgili soruyla eşleştir.

Her eşleşmeye bir gerekçe yaz.

12. İki masraf defteri

Lale Devri kent hayatı için hazırlanan kurmaca örnekte aynı döneme ait iki defter vardır: ilki bir şenlik için harcamaları, ikincisi su yapılarının bakım ödemelerini kaydeder. Öğrenci, ilk defteri okuduktan sonra dönemde kamusal ihtiyaçlara kaynak ayrıldığını yazar.

İkinci defter bu yorumu nasıl etkiler?

- A) Şenlik harcamasının kayda geçirilmediğini kanıtlar.
- B) Kamusal bakım harcaması bulunduğunu göstererek yokluk iddiasını çürütür; toplam bütçedeki payını göstermez.
- C) Bütün kamu ihtiyaçlarının bütünüyle karşılandığını kanıtlar.
- D) Şenliğin su yapılarının bozulmasına neden olduğunu gösterir.
- E) İki harcama türünün tam olarak eşit olduğunu kanıtlar.

13. Sıralamayı gerekçelendir

Araştırmacı 18. yüzyıldaki iki antlaşmanın etkisini karşılaştıracaktır. İşler: K, aynı konuya ait maddeleri seçmek; L, karşılaştırmının sorusunu belirlemek; M, maddeleri ve uygulama kayıtlarını birlikte yorumlamak; N, seçilen maddelerin sonraki uygulama kayıtlarını toplamak.

İşleri uygun sıraya koy. Son adımın neden ilk yapılamayacağını açıkla.

14. Önceki maliyet mi, sonraki maliyet mi?

Deprem tarihini incelemek için hazırlanmış kurmaca bütçe örneğinde onarıma 120 birim ayrılmış; ilk aşamada 70 birim harcanmış, daha sonra ek 30 birim ayrılmıştır. İlk ayrılan bütçenin tamamı harcanmış değildir. Gerçek deprem bütçesi verilmemektedir.

“Toplam kaynak ____, henüz harcanmamış kaynak __ birimdir.” cümlesini tamamla. Ayrılan kaynak ile harcamanın farkını açıkla.

15. Onarımın zamanları

İki depremin etkilerini inceleyen kurmaca karşılaştırmada bir şehir için ilk haftanın barınma başvuruları, diğeri için beşinci yılın tamamlanmış onarım listesi seçilmiştir. Amaç, ilk ayda ailelerin barınmaya erişimini karşılaştırmaktır.

Hangi düzeltme amaca en uygundur?

- A) İki kaynağı daha güzel aynı tabloya yerleştirmek.
- B) İlk şehirdeki başvuru sayısını ikinci şehirdeki onarım sayısıyla toplamak.
- C) Her iki şehir için ilk aya ait benzer kapsamda başvuru ve yerleştirme kayıtlarını aramak.
- D) Her iki şehir için yalnız beşinci yılın anıtsal yapı resimlerini toplamak.
- E) İki deprem aynı yüzyılda olduğundan zaman farkını önemsiz saymak.

16. Bir başarı ölçütü yeter mi?

Kurmaca müzakere örneğinde bir antlaşma sınırındaki çatışmayı durdurmuş; fakat mal taşıyan güzergâhta yeni denetim giderleri doğurmuştur. Öğrenci başarı değerlendirmesi için yalnız çatışmanın durmasını kullanır.

Bu değerlendirmeyi siyasi ve ekonomik iki boyutla yeniden kur. Kaynakta olmayan bir sonucu kesinleştirme.

17. Yenilik zincirindeki eksik halka

Lale Devri üzerine kurmaca müze etkinliğinde şu üç kart vardır: dışarıdaki uygulamanın gözlenmesi; yerel bir deneme yapılması; denemenin sonuçlarının raporlanması. Öğrenci, deneme yapıldığından uygulamanın yaygınlaştığını kabul eder.

Yaygınlaşma iddiasını sınamak için hangi iki farklı kanıtı ararsın? Her kanıtın neyi göstereceğini yaz.

18. Ortak etki ve farklı yöntem

İki depremi karşılaştıran sınıf panosunda şu özet vardır:
Lizbon için yeniden imar ve planlama, İstanbul için hasar tespiti ve onarım belgeleri inceleniyor. Bu özet, her şehirde yalnız belirtilen işlemin yapıldığı anlamına gelmiyor.

Bir ortak araştırma teması ve iki şehri karşılaştıracak bir soru yaz.
Panoda adı geçmeyen bir uygulamayı “yok” saymanın neden hatalı olduğunu açıkla.

19. Dönemlendirme kararı

Bir sergi 1683–1789 siyasi mücadelelerini inceliyor.
K dosyası, dönem içindeki bir antlaşmanın metnidir.
L dosyası, aynı antlaşmanın etkilerini inceleyen 1805 tarihli bir araştırmadır. Küratör, tarihi dönem dışında olduğu için L’yi hiç kullanmamayı önerir.

L hangi koşullarla sergide yardımcı kaynak olabilir?
Belgenin yazıldığı tarih ile anlattığı zaman arasındaki farkı kullan.

20. İki metin, iki amaç

Lale Devri üzerine hazırlanmış kurmaca kaynak alıştırmasında K, bir yeniliği övmek için yazılmış tanıtım metnidir. L, aynı uygulamanın harcama ve aksaklıklarını kaydeden görevlilerin raporudur. K olumlu, L sorunlu yönleri öne çıkarır.

İki metin arasında fark görülmesi neden birinin zorunlu olarak bütünüyle yanlış olduğunu göstermez? Araştırmacının yapacağı iki kontrolü yaz.

